

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ РИНКОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ

Г. М. Пилипенко, д. е. н., професор, НТУ «Дніпровська політехніка», annarylup@ukr.net, orcid.org/0000-0003-2091-4320

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження послуговували такі методи, як історичний і логічний – при встановленні етапів виокремлення в науковій думці економіки як самодостатньої сфери, що ізольована від впливу інших суспільних сфер; загального й особливого – при з'ясуванні специфіки економічного й соціологічного підходів до вивчення економічної діяльності людей; аналізу та синтезу – при дослідженні мотиваційної складової економічної діяльності; системного підходу – для представлення взаємозв'язаності сфер суспільної організації.

Результати. У статті визначено основні тренди розвитку сучасної економічної науки. Вказано на тенденцію її поступового переходу до домінування міждисциплінарної методології, яка, перш за все, присутня в інституціональному напрямі економічної думки. Проаналізовано сфери поєднання економічного та соціологічного підходів у дослідженні поведінки економічних суб'єктів, які мають місце в інституціональному аналізі. Продемонстровано обмеженість використання в економічних дослідженнях соціологічних підходів і, в першу чергу, з огляду на їхню нездатність описати весь спектр мотивацій людини до здійснення економічної діяльності.

Новизна. Продемонстровано прогностичну значимість поєднання в межах інституціональної теорії наукових здобутків не тільки соціології, але й соціальної психології, антропології та психобіології, що дозволяють встановити зв'язки між внутрішніми імпульсами людини до економічної діяльності та результатами її здійснення.

Практична значущість. Результати дослідження мають прикладний характер, оскільки дозволяють отримати дієвий методологічний підхід, що відкриває широкі можливості для дослідження економічної діяльності людей у всій взаємодії і взаємозалежності складових суспільної організації.

Ключові слова: методологія економічної науки, економічний підхід, соціологічний підхід, міждисциплінарна методологія, неокласика, інституціоналізм, соціальна психологія.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток економічної науки характеризується формуванням і більш широким застосуванням у дослідженнях міждисциплінарної методології, яка базується на досягненнях таких суспільних наук, як соціологія, антропологія, соціальна психологія. Така спрямованість виникла як альтернатива мейнстріму, який виявився нездатним пояснити цілий ряд економічних явищ і процесів, властивих реальній економіці. Ще в класичній політичній економії завдяки А. Сміту в економічній науці по-

чалася поступове виокремлення економіки у самостійну систему, незалежну від впливу інших суспільних сфер. Спочатку в «Теорії моральних почуттів» (1759) вчений виділив два види індивідуальної поведінки: альтруїзм та егоїзм, визначаючи, що «соціальні відносини можуть існувати без любові й прихильності, базуючись виключно на корисності й справедливості» [1, с.87]. Відхиляючи визначальну роль моральних імпульсів в економічній діяльності, хоча й не заперечуючи їхнього впливу на соціалізацію

людських дій взагалі, вже у «Дослідженні про причини багатства народів» (1776) учений зосередився на дії виключно егоїстичних стимулів. Завдяки цьому в теоретичній системі А. Сміта з'явилася людина-індивід, що створює багатство і водночас є рушієм розвитку суспільства, оскільки «задовольняючи власні потреби часто більш дієво слугує інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо намагається цього досягти» [2, с.331].

З часом маржиналістська революція, наповнена пафосом методологічного очищення економічної теорії від побічних домішок у вигляді політичних і моральних принципів, почала сприяти тому, що фокус досліджень змістився у сферу споживацького вибору, а людина постала як максимізатор корисності. В основі її поведінки лежить вже не стільки егоїзм, скільки зростаюча раціональність – стійкість вибору й оснований на калькуляції розрахунок. Саме в межах неокласичного аналізу остаточно окреслюється образ індивіда, який раціонально й автономно від інших прагне до задоволення власної вигоди, а також є незалежним від соціального примусу та соціальних норм.

Така теоретична модель, з одного боку, дозволяла спрощувати реальність і віднаходити взаємозв'язки між явищами і процесами, однак з іншого – надто була відірвана від дійсності. Для того, щоб узгодити суперечність між абстрактними моделями і реальністю важливим стає розгляд людини і її поведінки як залежних від всіх сфер функціонування суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Це завдання вирішується у площині зміни самої парадигми економічної науки. В країнах західної Європи та США, які були піонерами в становленні своєї економіки як ринкової, ще на початку ХХ ст. почали залучати в економічний аналіз напрацювання інших суспільних наук. Найбільшою мірою ці процеси стали характерними для інституціональної теорії.

В Україні, де довготривалий час домінуючим був марксистський напрям економічної науки у його догматичному варіанті, перехід до міждисциплінарності був дещо уповільнений. Однак сьогодні в країні активно проводяться дослідження з урахуванням

сучасних світових трендів, про що свідчить занепокоєність українських дослідників пошуком нових способів пізнання економічної дійсності. У зв'язку з цим варто згадати про функціонування в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка дослідницької секції, яка інтегрувала зусилля вчених і практиків для творчого осмислення актуальної концептуально-методологічної та науково-практичної проблематики сучасного економічного розвитку в контексті фундаментальних парадигмальних зрушень в економічній теорії ХХІ ст. Поряд з цим необхідно звернути увагу на дослідження таких вчених, як В. І. Кириленко [3], Ю. К. Зайцев [4], В. М. Тарасевич [5], А. С. Філіпенко [6] та інших, хто плідно працює в даній сфері економічної науки.

Формулювання мети статті. У даному дослідженні розглядається можливість створення міждисциплінарної методології, яка б дозволила вивчати людину та її ринкову поведінку у всій сукупності своїх проявів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Щоб розробити дієвий методологічний інструментарій, який би дав можливість розглядати суспільну організацію у вигляді єдиного цілого взаємопов'язаних частин, а значить, і дослідити ринкову поведінку економічних суб'єктів, необхідно в теоретичному плані знову повернути економіку до системи взаємодії з іншими суспільними сферами. Як справедливо зазначав К. Поланьї, необхідно «позбутися стереотипу, що економіка є тим полем діяльності, де буття визначає свідомість. Якщо скористатися метафорою, то елементи економіки були із самого початку занурені в певні сфери, які самі по собі не носили економічного характеру, причому ні цілі, ні засоби їх функціонування не були первинно матеріальними. Кристалізація економіки стала справою часу та історії Але ні час, ні історія не забезпечили нас концептуальними інструментами, необхідними для того, щоб проникнути в лабіринт соціальних взаємозв'язків, у які вмонтовано економіку» [7, с.95]. Отже, необхідно дослідити методологічні прийоми, якими володіють сьогодні науки, що вивчають суспільство, а також здійснити їх діагностику на предмет прийнятності для

аналізу взаємовідносин економіки з іншими суспільними сферами. На нашу думку, тільки встановивши взаємозв'язки між складовими суспільства, ми зможемо в дослідницькому процесі з'ясувати умови спільного існування та функціонування складових економічної діяльності, що можуть бути іманентними для різних систем суспільної організації.

Виконуючи це завдання, необхідно виходити з того, що процес ринкової координації полягає в досягненні погодженості економічної діяльності людей. Остання є усвідомленою поведінкою і пов'язується з певною мотивацією, цілями. Якщо дотримуватися неокласичного підходу, то «економічна діяльність є діяльністю раціональною, ... сфера економічної діяльності збігається із сферою раціональної дії. Уся економічна діяльність залежить від наявних цілей, саме вони визначають її зміст» [8, с.94]. Отже, при такому розумінні в поле досліджень потрапляють тільки комерційні мотиви й корисливі інтереси суб'єктів. Звісно, якщо виходити із таких передумов, то дослідження в цій окресленій економічними кордонами предметній сфері може обмежитись застосуванням традиційної неокласичної методології.

Зазначимо, що описаний підхід відіграє вагомий роль, оскільки спрощує реальність і дозволяє у гносеологічному плані вивчити основні закономірності ринкової поведінки. Одночасно, він відображає тільки частину елементів економічної діяльності людей. Як свідчать реалії, далеко не все в ній можна звести до ринкових принципів, комерційних цілей та раціонального розрахунку. Цілеспрямованість не витісняє безлічі притаманних людині неекономічних мотивів, які впливають із широкого комплексу суспільних відносин. А тому ми не можемо не враховувати ці елементи. Саме вони беруть безпосередню участь у відштовхуванні або наближенні до стану погодженості інтересів учасників економічного процесу. У зв'язку з цим, перш за все, необхідно з'ясувати питання про чинники мотивації людини до економічної діяльності.

У процесі еволюції економічної науки було сформовано два основних методологічних підходи до аналізу цієї проблеми. Їх

можна умовно визначити як об'єктивістський і суб'єктивістський. Суб'єктивістський підхід, характерний для неокласики та неоінституціоналізму, передбачає пояснення економічних явищ у термінах індивідуальної поведінки. З огляду на це економічна діяльність окремих людей, а також сукупних агентів (фірм, організацій, держави), розглядається як така, що мотивується егоїстичним інтересом. Відповідно, економічна діяльність досліджується в суб'єктивістському підході за рахунок використання ринкових принципів, хоча й з урахуванням впливу інституціонального середовища.

Об'єктивістський підхід характерний для марксизму й, частково, для традиційного інституціоналізму, навпаки, розглядає суспільство не стільки як продукт діяльності людей, скільки як об'єктивно існуючу й незалежну від них реальність. Безумовно, це не означає, що оскаржується твердження, що суспільство генетично виникає внаслідок взаємодії індивідів. Але увага акцентується на тому, що, виникнувши, воно починає жити власним життям, функціонувати за своїми законами і нав'язувати людям свій порядок речей.

Витоки цієї ідеї в соціологічних концепціях О. Конта й Е. Дюркгейма, які стверджували, що суспільство – є реальність *suī generis* (як вона є), тобто вона існує сама по собі і не виступає наслідком властивостей суб'єктів, що діють у суспільстві. Відповідно до цього підходу економічна діяльність пов'язується із більш широким комплексом мотивів, детермінованих суспільними чинниками. Таким чином, проблему координації вже не можна вирішити в площині виключно ринкових взаємодій.

К. Бруннер, досліджуючи еволюцію поглядів на природу індивідуальної поведінки, дійшов висновку, що суб'єктивістський та об'єктивістський підходи набули в соціальній науці свого відображення як дві основні теоретичні моделі – економічної та соціологічної людини [9, с.55]. Для визначення економічної людини використовується акронім REMM, що означає «resourceful, evaluative, maximizing man», тобто «винахідлива, та, що оцінює й максимізує, людина». Така модель передбачає, що суб'єкт у ході економічної діяльності пово-

диться тільки раціонально і спрямовує свою діяльність на досягнення мети, заданої функцією корисності.

З соціологічного погляду у межах досліджуваного К. Бруннером акроніма SRSM (він означає соціалізовану людину (socialized), людину, яка виконує роль (role-playing), людину, що може підлягати санкціям (sanctioned man), можна виділити дві типові моделі людини. Перша – це відображення суб'єкта, приватні інтереси якого соціально детерміновані й визначені суспільством у процесі соціалізації та ітеріоризації. Такий суб'єкт пристосовується до виконання певних ролей, встановлених у суспільстві. Ці ролі відображають стабільні індивідуальні й групові очікування, унаслідок чого члени суспільства повною мірою можуть передбачати поведінку один одного. Але оскільки люди з недостатнім ступенем соціалізації можуть відхилитися від своєї ролі, то суспільство вдається до санкцій, які накладаються відповідно до загальновизнаних суспільних норм.

Друга модель, розроблена С. Лінденбергом і визначена як OSAM (це людина, яка має свою думку (opinionated), здатна сприймати (sensitive), діяти (acting man), передбачає, що суб'єкт самостійно формує власну позицію відносно різних аспектів свого життя і діє відповідно до такої позиції. При цьому передбачається, що на даний процес може впливати й оточення, оскільки людина завжди готова до змін [10, с. 99–113]. Наявність у представника моделі OSAM власної думки й здатності сприймати соціальний вплив на процес її формування, зумовлює виникнення очікувань, пов'язаних із виконанням нею певних соціальних ролей. Іншими словами, суб'єкт оцінює події з огляду на відповідність виконуваних ролей або відхилення від неї. Таким чином, його очікування не пов'язуються з вибором і максимізацією корисності.

Вищенаведені моделі свідчать, що природа індивідуальної діяльності суб'єкта постає, з одного боку, як породження раціональних дій (їх окремих випадком є поведінка, спрямована на максимізацію корисності), а з іншого – як результат впливу соціального оточення. Якщо економічна людина вільна у прийнятті своїх рішень та

встановленні опосередкованих соціальних зв'язків (насамперед через співвідношення результативності дій або через цінові сигнали), то соціологічна людина повністю залежить від соціокультурного середовища й інститутів. Виходить, за влучним виразом американського економіста Дж. Дьюзенберрі, що вся економічна теорія присвячена тому, як люди здійснюють вибір, а вся соціологія тому – чому люди не мають жодного вибору.

Такі діаметрально протилежні погляди на поведінку суб'єктів ускладнюють дослідження детермінантів економічної діяльності, оскільки не дозволяють розглядати індивідуальні цілі як універсальний принцип її здійснення. Проте, неправильним виявляється й твердження, що всі цілі й мотиви окремо взятої людини визначаються соціальним середовищем її існування. Унаслідок цього виникає необхідність у створенні методологічної основи, на якій можна було б поєднати економічний і соціологічний підходи до аналізу економічної діяльності людини.

Для отримання інструментів дослідження, які б дали можливість пов'язати мотивацію до діяльності окремого суб'єкта з соціальними категоріями, доцільно, на наш погляд, поєднати у річищі інституціональної теорії певні елементи методології інших соціальних наук. Ми вважаємо, що саме завдяки синтезу дисциплін, які вивчають природу людини, відкриваються значно більші можливості для з'ясування аналітичного руху від дій окремої людини до відносин між людьми, і далі – до формування інститутів і структур, які оформляють і координують економічну діяльність.

Перш за все, належить звернути увагу на необхідність залучення до аналізу економічної діяльності й проблем її упорядкування досягнень теоретичної та прикладної психології. Ці науки за своїми предметними зонами найбільшою мірою наближені до визначення феномена мотивації діяльності людини. Оскільки раціональна поведінка суб'єктів пов'язана із сукупністю психологічних детермінантів, то вивчення їхньої впливовості об'єктивно вимагає використання положень практичної психології.

Традиційна соціологія дистанціювалася від такої необхідності, наголошуючи, що «сфери явищ, що вивчаються психологією та соціологією, зовсім різні й не дають навіть найменшого приводу для їх змішування або ототожнювання. При накладанні одна на одну вони не збігаються і взаємно не покриваються. ... Психологія має своїм предметом явища, що перебувають у межах індивідуальної психіки, а не міжпсихічні або інтердентальні процеси. Подібно до анатомії, психологія анатомує індивідуальну психіку, розкладаючи її на елементи – волю, інтелект, почуття-емоції, подібно фізіології, вона вивчає процеси, які тривають у межах індивідуальної душі, ... але її компетенція не виходить за межі душі або свідомості. Міжпсихічні процеси спілкування, взаємні акції та реакції людей їй не цікавлять... Для соціології, навпаки, саме вони є важливими, у той час коли явища індивідуальної психіки – тільки з огляду на причини наслідків, які з них випливають» [11, с.38].

Економічна теорія не була настільки категоричною у своєму ставленні до напрацювань психології. Як відомо, і Дж. М. Кейнс, і представники неоавстрійської школи (Л. фон Мізес і Ф. фон Хайек), і творці теорії ігор (Дж. Фон Нейман і О. Моргенштейн) та автори концепції людського капіталу (Г. Беккер) неодноразово зверталися до психологічних передумов економічної діяльності людини. Разом з тим, ці дослідники суттєво обмежували сферу використання положень психології в економічних дослідженнях. Зокрема, у становленні створеної Л. фон Мізесом науки про людську діяльність – праксеології, підкреслено значну роль психоаналізу. Але поряд з цим відзначено дуже вузьку примежову зону застосування останнього. «Об'єкт нашої науки, – пише вчений, – це людська діяльність, а не психологічні процеси, які реалізуються у вчинках. Предмет психології – внутрішні процеси, які приводять або можуть привести до певної діяльності. Психоаналіз – це також психологія, і він вивчає не діяльність, а сили й фактори, які спонукають людину до тієї чи іншої діяльності. [12, с. 14–15].

Як бачимо, така позиція усуває із предметного поля економічних досліджень фактори діяльності, детерміновані внутрішньою

природою людини. Ці уявлення, власне, і визначили межі застосування положень психології у науках про суспільство і діяльність у ньому людини (хоча певне відхилення від такої позиції демонструють доктрини Е. Фромма і Г. Маркузе). Сьогодні ми не можемо наслідувати цю традицію. Поява нових наукових дисциплін і методів аналізу дали нам широке поле емпіричних фактів, які свідчать про те, що індивідуальні дії в економічній сфері не можуть бути зведеними тільки до егоїзму. Як виявилось, людина приймає рішення, взаємодіє з іншими людьми й організаціями під впливом настільки різних імпульсів, що пояснити їхню природу й механізм впливу стає можливим тільки при застосуванні багатьох наук, тим чи іншим чином пов'язаних із дослідженнями природи самої людини.

Не викликає сумнівів, що психологія здатна пояснити загадки мотивації людської діяльності, дозволяє виокремити й зрозуміти рушійні сили, які зумовлюють ті чи інші економічні наслідки. Без застосування сучасних досягнень психології ми зможемо отримати не більше, ніж неокласичну модель, а вона, за влучним висловом Г. Задорожного, є «примітивним розумінням людини як рахункової лінійки своїх егоїстичних інтересів, зумовлених природними інстинктами» [13, с.26].

Залучення до аналізу проблем свідомості, визнання її провідної ролі в духовній сфері діяльності людини, зв'язок останньої з економічною сферою дій, дозволяє наблизитися до більш повного розуміння широти детермінантів людської активності. Одним із досить важливих аспектів такого процесу є усвідомлення спадковості певних психічних диспозицій, що відображають елементи колективного несвідомого й слугують одним із імпульсів діяльності людини. Ці диспозиції, визначені Г. Юнгом як архетипи, являють собою вроджені приписи певної діяльності. Вони набувають образної форми в межах тієї чи іншої культури і виступають результатом багатовікового досвіду предків.

Отже, відкриття у сфері психології дають значно більше підстав виходити в аналізі за межі виключно економічних чинників мотивації людських взаємодій. Разом з тим вони вимагають врахування в економіч-

них дослідженнях історичного й культурологічного контексту. Як стверджував Й. Шумпетер, «історичний аналіз неминуче відображає інституціональні факти, які не можна вважати чисто економічними. Завдяки цьому він дозволяє краще зрозуміти взаємовідносини економічного й неекономічного» [14, с.51]. Дійсно, своєрідний «дух часу» визначає особливості світогляду, ті чи інші зразки поведінки, які передаються від покоління до покоління. Цілком зрозуміло, що без їхнього вивчення неможливо здійснити повноцінний аналіз механізмів суспільної координації, а також осмислити всю повноту сучасного стану розвитку суспільства.

Кожне економічне явище має глибокі історичні корені: адже воно виникло у зв'язку з певними умовами й зберігає їхні риси в сучасних умовах. Історія вивчає факти людських зусиль у здійсненні певних прагнень. По суті, це наука, що охоплює всі аспекти людської активності, яка реалізується за конкретних умов. Процеси взаємодій – індивідуальні й масові, довготривалі й миттєві, односторонні та двосторонні, солідарні й антагоністичні – це ті ланцюжки, із сукупності яких, власне, і створюється полотно історії людства. Тому, не знаючи минулого, не розуміючи того, як протягом цілих історичних епох змінювалась поведінка людей і формувалися основні риси їхньої ментальності, неможливо повною мірою зрозуміти детермінанти людської діяльності на сучасному етапі розвитку суспільства.

Висновки. Саме ці ключові моменти мають бути взяті нами на озброєння при дослідженні ринкової поведінки економічних суб'єктів. А для цього вкрай необхідно інтегрувати досягнення наук, які вивчають людину. Ми повинні віднайти ті вузли, у яких об'єднуються в органічне ціле інституціональні й індивідуальні засади, які в сукупності пронизують соціокультурну, економічну, політичну та інші сфери суспільного життя.

Для виконання цього завдання ми обираємо методологію інституціоналізму. Проте, використовуємо її не в чистому вигляді, а дещо модернізуємо з метою надання їй більшої дієвості для встановлення взаємозв'язку між внутрішнім світом людини та її соціальним оточенням. Для цього на осно-

ві інституціоналізму здійснюємо інтеграцію положень економічної теорії, соціології, антропології, психології та історії, які стосуються встановлення причинно-наслідкових зв'язків між внутрішніми імпульсами до економічної діяльності, а також дослідження наслідків цієї діяльності.

Виходячи із таких передумов діяльність людини пропонуємо розглядати через її інтеракції з іншими суб'єктами й організаціями і, водночас, як таку, що відбувається на різних рівнях соціальної організації. Для цього використовуємо системний аналіз. Незважаючи на те, що сьогодні в межах системних досліджень все ще не вироблено загально визнаної позиції з багатьох методологічно важливих питань, однак більшість науковців єдині в тому, що саме системний підхід покликаний виконувати і, до речі, досить адекватно виконує, функцію інтегративного характеру, особливо там, де не дають результату традиційні методи дослідження.

Література

1. Сміт А. Дослідження про природу та причини добробуту націй. К.: Post-Royal, 2001. 594 с.
2. Сміт А. Теория нравственных чувств. М.: Республика, 1997. 351 с.
3. Кириленко В.І. Методологія сучасної економічної науки: генеза, суперечності та напрямки розвитку. *Ринок цінних паперів України*. 2015. № 9-10. С. 17-24.
4. Зайцев Ю.К. Сучасні підходи у методології пізнання сутності закономірностей та тенденцій розвитку економічних систем. *Вчені записки*. 2012. № 14. С. 3-13.
5. Тарасевич В.Н., Проха Л.Н., Варшавская А.Ю. Эволюция и предмет философии и методологии экономической науки: мировые тенденции и национальные особенности. *Проблеми економіки та політичної економії*. 2019. № 2 (9). С. 59-80.
6. Філіпенко А.С. Економічний світ: філософія. *Економічна теорія*. 2018. № 3. С. 29-44.
7. Великая трансформация К. Полањи: прошлое, настоящее, будущее. М.: ГУ ВШЭ, 2006. 406 с.
8. Мизес Л. Социализм. Экономический и социологический анализ. Новосибирск: Социум, 2003. 329 с.
9. Бруннер К. Представление о человеке и концепция социума: два подхода к пониманию общества. *THESIS*. 1993. Вып. 3. С. 51-72.
10. Lindenberg, S. An assessment of the New Political Economy: Its Potential for the Social Sciences and for Sociology in Particular. *Sociological Theory*, 1985. № 3. P. 29-98.
11. Сорокин П.А. Система социологии. М.: Астрель, 2008. 1008 с.

12. Мизес Л. Теория и история: Интерпретация социально-экономической эволюции. М.: Юнити-Дана, 2001. 295 с.

13. Задорожный Г.В. Трансперсональная психология, духовный мир человека и социальная экономика как новая парадигма экономической науки. Х.: ХНУ им. В.Н. Каразина, 2009. 39 с.

14. Шумпетер, Й. История экономического анализа. М.: ГУ ВШЭ, 2001. 512 с.

References

1. Smit, A. (2001). *Doslidzhennia pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsiy*. Kyiv: Port-Royal.

2. Smit, A. (1997). *Teoriya npravstvennykh chuvstv*. Moskva: Respublika.

3. Kyrylenko, V.I. (2015). Metodolohiia suchasnoi ekonomichnoi nauky: heneza, superechnosti ta napriamky rozvytku. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*, (9-10), 17-24.

4. Zaytsev, Yu.K. (2012). Suchasni pidkhody u metodolohii piznannia sutnosti zakonmirmostey ta tendentsiy rozvytku ekonomichnykh system. *Vcheni zapysky*, (14), 3-13.

5. Tarasevych, V.N., Prokha, L.N., & Varshavskaya, A.Yu. (2019). *Evoliutsiya i predmet filosofii i metodologii ekonomicheskoy nauki: mirovye tendentsii i*

natsionalnye osobennosti. Problemy ekonomiky ta politychnoi ekonomii, 2(9), 59-80.

6. Filipenko, A.S. (2018). *Ekonomichnyy svit: filosofiia. Ekonomichna teoriia*, (3), 29-44.

7. Velikaya transformatsiya K. Polanii: proshloe, nastoyashchee, budushchee. (2006). Moskva: GU VShE.

8. Mizes, L. (2003). *Sotsializm. Ekonomicheskii i sotsiologicheskii analiz*. Novosibirsk: Sotsium.

9. Brunner, K. (1993). *Predstavlenie o cheloveke i koncheptsiya sotsiuma: dva podkhoda k ponimaniyu obshchestva*. THESIS, Issue 3, 51-72.

10. Lindenberg, S. (1985). An assessment of the New Political Economy: Its Potential for the Social Sciences and for Sociology in Particular. *Sociological Theory*, № 3, P. 29-98.

11. Sorokin, P.A. (2008). *Sistema sotsiologii*. Moskva: Astrel.

12. Mizes, L. (2001). *Teoriya i istoriya: Interpretatsiya sotsialno-ekonomicheskoy evolutsii*. Moskva: Yuniti-Dana.

13. Zadorozhnyy, G.V. (2009). *Transpersonalnaya psikhologiya, dukhovnyy mir cheloveka i sotsialnaya ekonomiya kak novaya paradihma ekonomicheskoy nauki*. Kharkov: KhNU imeni V.N. Karazina.

14. Shumpeter, Y. (2001). *Istoriya ekonomicheskoho analiza*. Moskva: GU VShE.

ECONOMIC AND SOCIOLOGICAL APPROACH TO THE ANALYSIS OF MARKET BEHAVIOR OF ECONOMIC ENTITIES

H. M. Pylypenko, D.E., Professor, Dnipro University of Technology

Methods. Methodological basis of the research is formed by the following methods: historical and logical – when establishing the stages of singling out of the economics as a self-sufficient sphere isolated from the influence of other social spheres in the scientific thought; general and special – when clarifying the specifics of economic and sociological approaches to the study of people's economic activity; analysis and synthesis – when studying the motivational component of economic activity; system approach – when representing the interconnectedness of spheres of social organization.

Results. The main trends in the development of modern economic science are defined in the article. The trend of its gradual transition to the dominance of interdisciplinary methodology is indicated, which is primarily present in the institutional direction of economic thought. There are analyzed the areas of combination of economic and sociological approaches in the study of the behavior of economic entities, which take place in institutional analysis. The limitation of the use of sociological approaches in economic research is demonstrated, primarily due to their inability to describe the entire spectrum of human motivations to perform economic activity.

Novelty. There has been demonstrated the prognostic significance of the combination of scientific achievements of not only sociology, but also social psychology, anthropology and psychobiology within the framework of the institutional theory, which allows establishing connections between a person's internal impulses to economic activity and the results of its implementation.

Practical value. The results of the research are of an applied nature, as they allow to obtain an effective methodological approach, which opens up wide opportunities for researching the economic activity of people in all the interaction and interdependence of the components of the social organization.

Keywords: methodology of economic science, economic approach, sociological approach, interdisciplinary methodology, neoclassicism, institutionalism, social psychology.

Надійшла до редакції 08.06.22 р.